

Storitvi nasilnih kaznivih dejanj in njihova nagnjenost k alkoholu

Mladen Singer, Ivanka Sedić*

a) Na pobudo javnega tožilstva SR Hrvaške je skupina avtorjev, stalnih in zunanjih sodelavcev računskega centra zagrebške univerze, začela uresničevati raziskovalni projekt o nekaterih lastnostih nasilniškega vedenja na območju SR Hrvaške. Splošna naloga projekta je dognati številna dejstva, po katerih se lahko sklepa o kriminoloških, procesnopравnih, socioloških, demografskih in penoloških lastnostih nasilniških dejanj.

V vzorcu raziskave so zajete osebe, ki so bile zaradi kaznivega dejanja ali prekrška, storjenega na območju SR Hrvaške, obsojene na nepogojno kazen odvzema prostosti in so bile od 1. 1. do 31. 12. 1975 na prestajanju kazni v kazensko-poboljševalnih domovih ali v zaporih pri okrožnih sodiščih. Iz skupnega vzorca smo za raziskavo izločili tiste, ki so storili kaznivo dejanje s sestavinami nasilja ($N = 1867$), in se nismo dotaknili storilcev prekrškov zoper javni red in mir.

V vzorcu naše raziskave so torej zajeti polnoletni storilci kaznivega dejanja uboja, uboja na mah, hude telesne poškodbe, lahke telesne poškodbe, sodelovanja pri pretepu, prisiljenja, posilstva, nasilnega protinaravnega nečistovanja, zanemarjanje otroka in grdega ravnanja z njim, roparske tatvine, ropa, napada na uradno osebo, nasilniškega vedenja na javnem mestu in sodelovanja v skupini, ki stori kaznivo dejanje. Ta kazniva dejanja so določena glede na kazenski zakonik iz leta 1951.

b) Podatki, potrebni za raziskovanje raznih plati te zapletene problematike, so bili v ta namen zbrani s posebej sestavljenim anketnim listom. V anketni list so podatke vnašali psihologi in vzgojitelji kazensko-poboljševalnih domov, in sicer na podlagi dejstev iz obsojenčevega dosjeja. V tem so tako podatki, ki izhajajo iz kazenskega postopka, kot tudi tisti, ki so nastali pri bivanju in s tem ob opazovanju obsojenca v sprejemnem oddelku.

V okviru tega članka se bomo dotaknili vprašanja, kako so anketiranci iz našega vzorca nagnjeni k alkoholu. Po eni strani nas k temu spodbuja večkrat poudarjena povezanost med alkoholom in nasilnimi prestopki, po drugi strani pa tudi ugotovitev, da je bilo več kot $\frac{2}{3}$ anketirancev v času storitve kaznivega dejanja v vinjenem stanju.

Spremenljivka »nagnjenost k alkoholu« je pri naših anketirancih določena s štirimi kategori-

jami, ki odgovarjajo na vprašanje, ali je anketiranec izrazil alkoholik, ali čezmerno pije, ali zmerno pije, ali sploh ne pije. Zbodlo nas je v oči, da skoraj polovica raziskovanega vzorca alkohol zlorablja, bodisi da spadajo med izrazite alkoholike (10,2 %) bodisi da čezmerno pijejo (39 %).

Spremenljivko »nagnjenost k alkoholu« smo postavili v razmerje s štirimi spremenljivkami, s katerimi je določeno povratništvo anketirancev našega vzorca, dalje s štirimi spremenljivkami, ki pomenijo načine storitve kaznivega dejanja, in končno s tremi sprejemljivkami, ki omogočajo vpogled v vedenje žrtve, prikažejo njen delež v ustvarjanju prestopnega položaja in njeno razmerje do storilca.

c) Podatke smo obravnavali po metodi različembe kontingencijskih preglednic. Izračunane so bile kontingencijske preglednice za spremenljivko »nagnjenost k alkoholu« ter za vsako posamezno kriminološko spremenljivko.*

Nagnjenost k alkoholu je pri tem vzeta kot neodvisna spremenljivka (spremenljivka I), kriminološke spremenljivke pa kot odvisne spremenljivke (spremenljivke z indeksom J). Za vsak par spremenljivk so prikazane kontingencijske preglednice s frekvencami in odstotki. Domneva, da med spremenljivko »nagnjenost k alkoholu« in posamezno kriminološko spremenljivko ni nikakršne povezanosti, je bila testirana z X^2 . Podatki, pod preglednico pomenijo:

X^2 = vrednost X^2 kontingencijske preglednice,
df = stopnje svobode,

p = verjetnost napake pri zavrnitvi domneve, da med nagnjenostjo k alkoholu in posamezno kriminološko spremenljivko ni nikakršne povezanosti.

Korelacija med nagnjenostjo k alkoholu in posamezno kriminološko spremenljivko je bila ocenjena po Pearsonovem postopku. Izračunali smo naslednje količnike:

$Q(I/J)$ = asimetrična korelacija med nagnjenostjo k alkoholu in posamezno kriminološko spremenljivko, pri čemer je dana

* Za obravnavanje podatkov je bil uporabljen program CONTAB iz programskega sistema ANTHROPOS, ki je namenjen za analizo številčnih podatkov. Program je bil razvit v računskem centru Inštituta za kineziologijo in v računskem centru Vseučilišča v Zagrebu za sistem UNIVAC, serija 1100. Avtorji programa so L. Zlobec, K. Momirović in M. Varga. Analiza je bila narejena v računskem centru Vseučilišča v Zagrebu.

* Dr. Mladen Singer, namestnik javnega tožilca SR Hrvaške, prof. Ivanka Sedić, psiholog.

kriminološka spremenljivka vzeta kot primarna informacija;

$Q(J/I)$ = asimetrična korelacija med nagnjenostjo k alkoholu in posamezno kriminološko spremenljivko, pri čemer je nagnjenost k alkoholu vzeta kot primarna informacija;

$Q(I,J)$ = simetrična korelacija med nagnjenostjo k alkoholu in posamezno kriminološko spremenljivko.

Posebno zanimiv je $Q(I, J)$. Količina skupne variance se lahko najboljše oceni na podlagi $Q^2(I, J)$, primerjava med $Q(I/J)$ in $Q(J/I)$ pa lahko da pomembne dodatne podatke o naravi razmerja med nagnjenostjo k alkoholu in posamezno kriminološko spremenljivko.

I. Načini storitve dejanja

Načini storitve kaznivega dejanja so tiste lastnosti, ki so najbolj dostopne opazovalcu nasilniškega dejanja. Iz zelo obsežnega kataloga lastnosti prestopniškega vedenja, pomembnih za proučevanje kriminalne fenomenologije, smo izbrali le štiri in pri tem upoštevali, da so to bolj ali manj zastopniki različnih področij pojavnih oblik kriminalnega ravnanja.

Odločili smo se, da bomo spremenljivko »nagnjenost storilca k alkoholu« postavili v razmerje do vrste glavnega nasilniškega dejanja, do udeležbe, širše lokacije glavnega dejanja ter alkoholiziranosti storilca v času storitve dejanja.

1. Vrsta nasilnega kaznivega dejanja

a) Spremenljivka vrsta nasilnega dejanja daje vpogled v sestavo opazovanega vzorca glede na oblike nasilniških dejanj s potezami kakega kaznivega dejanja.

Več kot $1/3$ vzorca sestavljajo osebe, ki so komu vzele življenje ali so to skušale storiti (čl. 135, čl. 136 prejšnjega KZ). Nekoliko manj so v vzorcu zastopani tisti, ki so koga poškodovali (čl. 141, čl. 142 prejšnjega KZ), potem tisti, ki so sodelovali v pretepu (čl. 143 prejšnjega KZ), in tisti, ki so storili kaznivo dejanje prisiljenja (čl. 149 prejšnjega KZ).

Okoli 15% vzorca sestavljajo roparji, ostali del vzorca pa storilci kaznivega dejanja posilstva, protinaravnega nečistovanja s polnoletno ali mladoletno osebo (čl. 179, čl. 181 in čl. 186 prejšnjega KZ), storilci kaznivega dejanja za-

nemarjanja mladoletnika in grdega ravnanja z njim (čl. 196 prejšnjega KZ) in storilci dejanj zoper javni red in pravni promet (čl. 289, čl. 289 a, čl. 292 b in čl. 302 prejšnjega KZ).

Sestava vzorca kaže očitno nagnjenost k hujšim oblikam kriminalnega nasilja, ker so storilci hujših dejanj nasilja obsojeni na daljše kazni odvzema prostosti in se glede na to zbirajo v kazensko-poboljševalnih domovih.

Poudariti je treba, da so v našem vzorcu osebe, ki prestajajo kazen odvzema prostosti, in glede na to vzorec odseva sestavo pojavnih oblik nasilnih dejanj glede na kazensko-poboljševalne domove ter ne pomeni splošne ocene sestave oblik nasilnih dejanj na območju SR Hrvaške.

b) Pri opazovanju posamezne kategorije spremenljivke »nagnjenost k alkoholu« v povezavi s kategorijami spremenljivke »vrsta nasilnega dejanja« opazimo, da je več izrazitih alkoholikov med storilci dejanj zanemarjanja in grdega ravnanja z otroki, dalje med ubijalci in nekaj več med spolnimi prestopniki, manj pa med drugimi oblikami nasilnih dejanj, in tudi več kot je njihov delež v skupnem vzorcu.

Storilci, ki so nagnjeni k čezmernemu uživanju alkohola, so najbolj zastopani med roparji in med storilci nasilnih dejanj zoper javni red. Čez 50% storilcev telesnih poškodb uživa alkohol zmerno; delež storilcev, ki alkohol uživajo zmerno, pa je v skupnem vzorcu le 43%.

Delež storilcev, ki sploh ne pijejo, je med ubijalci manjši, kot njihov delež v skupnem vzorcu, dosti več pa jih je med roparji in tistimi, ki grdo ravnaajo z otroki oziroma jih zanemarjajo.

Pri skupnem opazovanju izrazitih alkoholikov in tistih, ki čezmerno pijejo, vidimo, da jih je med storilci dejanj zoper javni red, med roparji in tistimi, ki grdo ravnaajo z otroki, dosti več, kot pa jih je v skupnem vzorcu. Nekaj manjši delež teh storilcev, kot je njihov delež v skupnem vzorcu, je med storilci telesne poškodbe. Med ubijalci in spolnimi prestopniki pa so take osebe udeležene približno enako kot v skupnem vzorcu.

Povezanost med raziskovanimi spremenljivkami, testirana z X^2 , je statistično pomembna. Stopnja povezanosti po Pearsonovem simetričnem količniku asociacije ni posebno izrazita $Q(I, J) = 0,18$. Asimetrična količnika asociacije $Q(I/J) = 0,19$ in $Q(J/I) = 0,17$ sta si zelo blizu, kar kaže, da je povezanost med opazovanimi spremenljivkami skoraj simetrična.

Preglednica 1. Vrsta nasilnega kaznivega dejanja

Nagnjenost k alkoholu	Uboj		Telesna poškodba		Spolni prestopki		Zanemarjanje otroka		Rop		Dejanja zoper javni red		Skupaj	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Skupaj	709	100	589	100	161	100	35	100	280	100	94	100	1868	100
Izrazit alkoholik	89	12,55	51	8,66	18	11,18	10	28,57	15	5,36	7	7,45	190	10,17
Pije čezmerno	275	38,79	194	32,94	64	39,75	9	25,71	141	50,36	46	48,94	729	39,03
Pije zmerno	310	43,72	295	50,08	69	42,86	9	25,71	89	31,79	37	39,36	807	43,31
Ne pije	35	4,94	49	8,32	10	6,21	7	20	35	12,50	4	4,26	140	7,49

PEARSON Q (I/J) = .1926 HI-kvadrat 85.7131
 Q (J/I) = .1720 Stopnja svobode 15
 Q (I,J) = .1823 p HI-kvadrat .000 000

2. Udeležba

a) Udeležba pri storitvi kaznivega dejanja se večkrat vzame kot eden dejavnikov za oceno stopnje družbene nevarnosti glede na dejanje, ki ga je storila samo ena oseba. V našem vzorcu je več kot $\frac{3}{4}$ takih, ki so dejanje storili sami, okoli 15% takih, ki so dejanje storili skupaj z eno osebo, in okoli 10% takih, ki so dejanje storili skupaj z dvema ali več osebami.

Razmerje med spremenljivko »nagnjenost k alkoholu« in spremenljivko »udeležba« kaže, da izraziti alkoholiki pogosteje delajo nasilna dejanja sami. V našem vzorcu je veliko več izra-

zutih alkoholikov, ki so dejanje storili sami (12,2%), kot takih, ki so dejanje storili skupaj z eno (5,17%), dvema ali več osebami (2,2%). To je najverjetneje povezano z dejstvom, da izraziti alkoholiki kot storilci nasilnih dejanj delajo ta dejanja v afektu in pod vplivom alkohola, torej gre za dejanja položajske narave. V takem primeru praviloma tudi ne more priti do udeležbe, kajti za udeležbo je potrebna določena stopnja preišljenosti, če že ne naklepa, pri izrazito položajskih dejanjih pa tega praviloma ni.

Anketiranci, ki čezmerno uživajo alkohol, so približno enako udeleženi tako med tistimi sto-

Preglednica 2. Udeležba

Nagnjenost k alkoholu	Z dvema ali več osebami		Z eno osebo		Sam		Skupaj	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Izrazit alkoholik	180	100	290	100	1397	100	1867	100
Pije čezmerno	4	2,22	15	5,17	171	12,24	190	10,18
Pije zmerno	66	36,67	116	40	547	39,16	729	39,5
Ne pije	82	48,89	127	43,79	593	42,45	808	43,28
Skupaj	22	12,22	22	11,03	86	6,16	140	7,50

PEARSON Q (I/J) = .1437 HI-kvadrat 39.6061
 Q (J/I) = .1803 Stopnja svobode 6
 Q (I,J) = .1620 p HI-kvadrat .000 001

rilci, ki so nasilno dejanje storili sami, kakor tudi med tistimi, ki so dejanje storili v udeležbi.

Dalje se iz preglednice vidi, da so storilci, ki pijejo zmerno, bolj nagnjeni k udeležbi. Storilci, ki sploh ne pijejo in za katere je zaradi tega manj verjetno, da so nasilno dejanje storili brez poprejšnjega premisleka, so manj zastopani med tistimi, ki so dejanje storili sami, in se bolj nagibajo k udeležbi.

Razmerje med storilčevo nagnjenostjo k alkoholu in udeležbo je statistično pomembno, kar smo ugotovili s testom X^2 .

Stopnja povezanosti po Pearsonovem simetričnem količniku asociacije ni posebno izražena $Q(I, J) = 0,16$. Kot kažejo Pearsonovi asimetrični količniki asociacije, povezanost ni popolnoma simetrična. Če imamo za logično neodvisno spremenljivko »udeležba«, tedaj je ta povezanost $Q(I/J) = 0,18$; če pa kot logično neodvisno vzamemo spremenljivko »nagnjenost k alkoholu«, je Pearsonov asimetrični količnik asociacije $Q(J/I) = 0,18$.

3. Alkoholiziranost storilcev

a) Splošno je znana odločilna povezava med nagnjenostjo k alkoholu in nasilnimi vedenjskimi oblikami, vendar nas je kljub temu presenetilo, da je več kot $\frac{2}{3}$ naših anketirancev storilo dejanje, zaradi katerega smo jih zajeli v vzorec, v pijanem oziroma pripitem stanju.

Zaradi omenjenega ni brez pomena ugotovitev, ali je nasilno dejanje storil izrazit alkoholik ali pa gre za izpade oseb v alkoholiziranem stanju, ki drugače niso odvisne od alkohola, so se pa v spletu okoliščin znašle v položaju, da so popile večjo količino alkoholnih pijač.

b) Podatki v preglednici kažejo, da je delež izrazitih alkoholikov in tistih, ki čezmerno pijejo, dosti večji med storilci, ki so nasilno dejanje storili v pijanem ali pripitem stanju, kot med tistimi, ki v času storitve nasilnega kaznivega dejanja niso bili pod vplivom alkohola.

Nasprotno je delež anketirancev, ki pijejo zmerno, sploh pa tistih, ki ne pijejo, dosti večji med storilci, ki so dejanje storili v treznem stanju; delež teh dveh kategorij storilcev je večji tudi v skupnem vzorcu.

Razmerje med opazovanimi spremenljivkami je statistično pomembno. Stopnja povezanosti po Pearsonovem količniku asociacije je precej izražena $Q(I, J) = 0,49$.

Poudarjena povezanost med opazovanimi spremenljivkami in ugotovitev, da je v našem vzorcu

Preglednica 3. Alkoholiziranost storilca

Nagnjenost k alkoholu	Pijan ali pripit		Trezen		Skupaj	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Skupaj	1258	100	606	100	1864	100
Izrazit alkoholik	179	14,23	11	1,82	190	10,19
Pije čezmerno	626	49,76	103	17	729	39,11
Pije zmerno	419	33,31	387	63,86	806	43,24
Ne pije	34	2,70	105	17,33	139	7,46

PEARSON $Q(I/J) = .4220$ HI-kvadrat 379.6902
 $Q(J/I) = .5595$ Stopnja svobode 3
 $Q(I, J) = .4908$ p HI-kvadrat .000 000

čez 40 % izrazitih alkoholikov ter tistih, ki pijejo čezmerno, očitno kaže na upravičenost postavke o izjemno velikem vplivu alkohola na nasilni vedenjski model. Moramo pa se tudi zavedati, da je med osebami, ki so dejanje storile v treznem stanju, okoli 20 % takih, ki imajo izrazito nagnjenost k alkoholu. Čeprav so ti storilci bili v času storitve kaznivega dejanja trezni, je bila mogoče ta njihova lastnost posredno prav tako odločilna, in sicer v tem pomenu, da so v danem trenutku skušali rešiti določen konfliktni položaj s storitvijo nasilnega dejanja. Izraziti alkoholiki in osebe, ki čezmerno pijejo, so s to svojo boleznijo oškodovani, njihov frustracijski prag pa je praviloma zelo nizek.

4. Kraj storitve kaznivega dejanja

a) Hoteli smo dobiti vpogled v porazdeljenost opazovanih dejanj nasilja glede na nekatere lastnosti kraja storitve dejanja. Zato smo ugotavljali kraj storitve dejanja; ali je bilo dejanje storjeno v glavnem mestu republike, ali v kraju, kjer je sedež okrožnega sodišča, ali v kraju, kjer je sedež občine, ali v manjšem kraju. Mislimo, da nam je s tako delitvijo krajev storitve dejanja uspelo dobiti vsaj grobo razdelitev prostora, na katerem je bilo dejanje storjeno. Skoraj $\frac{2}{3}$ nasilnih dejanj je bilo storjenih v manjšem kraju, kjer ni niti sedeža občine, torej v kraju, za katerega lahko domnevamo, da ima močnejše izražene ruralne poteze. Druge tri vrste

Preglednica 4. Kraj kaznivega dejanja

Nagnjenost k alkoholu	Središče republike		Sedež okr. sodišča		Sedež občine		Majhen kraj		Skupaj	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Skupaj	230	100	262	100	217	100	1158	100	1867	100
Izrazit alkoholik	35	15,22	18	6,87	27	12,44	110	9,50	190	10,18
Pije čezmerno	99	43,04	113	43,13	69	31,80	448	38,69	729	39,05
Pije zmerno	74	32,17	105	40,08	93	42,86	536	46,29	808	43,28
Ne pije	22	9,57	26	9,92	28	12,90	64	5,53	140	7,50

PEARSON Q (I/J) . 1386

HI-kvadrat 42.6191

Q (J/I) . 1494

Stopnja svobode 9

Q (I, J) . 1410

p HI-kvadrat . 000 003

kraja storitve dejanja so zastopane v približno enakem razmerju (11—14 %).

b) Dalje smo opazovali, ali so storilci tudi glede nagnjenosti k alkoholu enako ali drugače porazdeljeni po omenjenih vrstah kraja storitve dejanja.

Iz preglednice se vidi, da so izraziti alkoholi in tisti, ki čezmerno pijejo, pogosteje storili nasilno dejanje v glavnem mestu republike in v kraju sedeža okrožnega sodišča kot pa v manj urbaniziranih krajih. Predvsem je opazen delež izrazitih alkoholikov (15,2 %) med storilci, ki so dejanje storili v glavnem mestu republike. Delež izrazitih alkoholikov in tistih, ki čezmerno pijejo, je manjši med tistimi storilci, ki so dejanje storili v kraju, kjer ni niti sedeža občine. Delež anketirancev, ki pijejo zmerno ali pa sploh ne, je precej manjši med tistimi storilci, ki so dejanje storili v glavnem mestu republike (okoli 42 %). Razmerje med spremenljivkami je statistično pomembno, čeprav je stopnja povezanosti po Pearsonovem količniku asociacije zelo majhna $Q(I, J) = 0,14$.

II. Povratništvo

Povratništvo kot pomemben kazalnik stopnje družbene nevarnosti dejanja in storilca smo pri vzorcu opazovali po štiri plateh. Ločeno smo obravnavali prejšnjo obsojenost zaradi kaznivih dejanj in prejšnjo obsojenost zaradi prekrškov. Znotraj vsake teh kategorij smo posebno pozornost posvetili vprašanju, ali je bil storilec v pre-

teklosti obsojen zaradi kaznivega dejanja ali prekrška z elementi nasilja ali pa je šlo za obsodbo zaradi kakega drugega kaznivega dejanja oziroma prekrška.

Vsako obliko prejšnje obsojenosti smo postavili v razmerje z nagnjenostjo storilca k alkoholu.

1. Prejšnja obsojenost za nasilna kazniva dejanja

a) V okviru splošne problematike povratništva je posebno pomemben tako imenovani posebni povratek. Več kot $\frac{1}{3}$ storilcev v našem vzorcu je bilo že prej obsojenih zaradi kaznivih dejanj s sestavinami nasilja. Še več, v tej skupini povratnikov je nekaj manj kot polovica takih, ki so bili že dva-, tri- ali večkrat obsojeni zaradi nasilnih dejanj. To bi lahko kazalo na kriminološko pomembno stanovitnost nasilniškega vedenjskega modela pri vsaj $\frac{1}{3}$ opazovanega vzorca.

b) Iz naslednje preglednice izhaja, da je delež izrazitih alkoholikov in tistih, ki čezmerno pijejo, veliko večji med storilci, ki so bili že obsojeni, ta odstotek je tudi večji od njihovega deleža v skupnem vzorcu. Nasprotno pa je storilcev, ki pijejo zmerno, in nealkoholikov med povratniki manj kot med še neobsojenimi in tudi manj, kot je njihov odstotek v skupnem vzorcu.

To ugotovitev lahko vidimo tudi pri primerjavi anketirancev, zbranih v podvzorcu po številu prejšnjih obsojenosti za nasilna kazniva dejanja. Delež izrazitih alkoholikov in tistih, ki

Preglednica 5. Prejšnja obsojenost za nasilna kazniva dejanja

Nagnjenost k alkoholu	Tri- in večkrat		Dvakrat		Enkrat		Še ni bil kaznovan		Skupaj	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Skupaj	110	100	166	100	382	100	1210	100	1868	100
Izrazit alkoholik	23	20,91	24	14,46	41	10,73	102	8,43	190	10,17
Pije čezmerno	57	51,82	84	50,60	185	48,43	403	33,31	729	39,03
Pije zmerno	27	24,55	52	31,33	136	35,60	594	49,09	809	43,31
Ne pije	3	2,73	6	3,61	20	5,24	111	9,17	140	7,49

PEARSON Q (I/J) . 2044 HI-kvadrat 91.1565
 Q (J/I) . 2209 Stopnja svobode 9
 Q (I, J) . 2126 p HI-kvadrat . 000 000

čezmerno pijejo, je večji med tri- ali večkratnimi povratniki kot med tistimi, ki so bili obsojeni samo dvakrat. Manj je izrazitih alkoholikov in tistih, ki čezmerno pijejo, med enkratnimi povratniki kot med tistimi, ki so bili že dvakrat obsojeni. Nasprotno pa je tistih, ki zmerno pijejo ali sploh ne pijejo, med dvakrat obsojenimi več kot med trikrat obsojenimi in prav tako jih je več v skupini enkrat obsojenih kot med tistimi, ki so bili že dvakrat obsojeni.

Alkoholizem in čezmerno uživanje alkohola, je glede na to povezano ne le s prejšnjo obsojenostjo za kazniva dejanja nasilja, temveč tudi s številom prejšnjih obsodb zaradi enakega modela kriminalnega vedenja. Razmerje med opazovanimi spremenljivkami je statistično pomeb-

no ($X^2 = 91.1565$, z 9 stopnjami svobode, raven tveganja = 1 %).

Stopnja povezanosti po Pearsonovem količniku asociacije ni posebno izražena. Simetrični količnik asociacije $Q(I, J) = 0,21$, asimetrični količniki asociacije so skoraj identični, $Q(I/J) = 0,20$ in $Q(J/I) = 0,22$; to kaže, da je razmerje med spremenljivkami skoraj simetrično.

2. Prejšnja obsojenost za druga kazniva dejanja

a) Osebe, ki so bile v naš vzorec zajete zaradi storjenega nasilnega kaznivega dejanja, so v veliki meri pokazale kriminalno nagnjenost tudi zunaj nasilniškega vedenjskega modela. Kar okoli 37 % naših anketirancev je bilo namreč že prej obsojenih za kazniva dejanja brez prvin

Preglednica 6. Prejšnja obsojenost za druga kazniva dejanja

Nagnjenost k alkoholu	Tri- in večkrat		Dvakrat		Enkrat		Še ni bil kaznovan		Skupaj	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Skupaj	174	100	154	100	348	100	1192	100	1868	100
Izrazit alkoholik	27	15,52	12	7,79	43	12,36	108	9,06	190	10,17
Pije čezmerno	107	61,49	83	53,90	166	47,70	373	31,29	729	39,03
Pije zmerno	34	19,54	54	35,06	119	34,20	602	50,50	809	43,31
Ne pije	6	3,45	5	3,25	20	5,75	109	9,14	140	7,49

PEARSON Q (I/J) . 2415 HI-kvadrat 124.3304
 Q (J/I) . 2561 Stopnja svobode 9
 Q (I, J) . 2488 p HI-kvadrat . 000 000

nasilja, bodisi da so bili obsojeni enkrat, bodisi dvakrat, trikrat ali večkrat.

b) Podatki ne kažejo, da bi bila lastnost izrazitega alkoholika pri storilcih, ki so bili že obsojeni za druga kazniva dejanja, enako povezana s prejšnjo obsojenostjo za druga kazniva dejanja, pač pa smo to povezavo videli pri obsojenosti za kazniva dejanja nasilja in pri prekrških s prvinami nasilja.

Odstotek alkoholikov je večji med tistimi storilci, ki so bili že trikrat ali večkrat obsojeni za druga kazniva dejanja, kot med tistimi, ki prej še niso bili obsojeni. Med storilci, ki so bili prej že dvakrat obsojeni zaradi drugih kaznivih dejanj, je manj alkoholikov kot v skupnem vzorcu.

Razmerje do prejšnje obsojenosti za druga dejanja je pri storilcih, ki čezmerno pijejo, podobno razmerju do prejšnje obsojenosti za druga dejanja. Odstotek teh storilcev je namreč največji med tistimi, ki so bili prej že trikrat ali večkrat obsojeni za druga kazniva dejanja; manj jih je v podvzorcu tistih, ki so bili prej enkrat obsojeni, in manj med tistimi, ki še nikoli prej niso bili obsojeni. Prav tako je njihov delež v skupnem vzorcu manjši kot v kakem drugem delnem vzorcu povratnikov.

Pri storilcih, ki pijejo zmerno ali pa sploh ne, se ponavlja podoba iz prejšnjih preglednic. Njihov odstotek je manjši med povratniki in večkratnimi povratniki. Razmerje je statistično pomembno. Stopnja povezanosti po Pearsonovem količniku asociacije ni posebno izražena $Q(I/J) = 0,24$.

3. Prejšnja obsojenost za prekrške s sestavinami nasilja

a) Za ugotavljanje nagnjenosti kake osebe k nasilnim dejanjem ni in tudi ni nujno, da bi bila pomembna le kriminalna dejavnost te osebe. Pomembna je tudi prejšnja obsojenost za prekrške zoper javni red in mir, storjene nasilno.

Izgrejniško vedenje največkrat poteka v okoliščinah, ki prispevajo, da tako vedenje lahko že ob neznatnih spodbudah preide v kaznivo dejanje. Tu gre predvsem za prekrške, kot je pretepanje na javnem kraju, ali za brezobzirno in drzno vedenje v škodo drugih ljudi. $1/4$ anketirancev našega vzorca je bila v preteklosti že obsojena za prekršek zoper javni red in mir s prvinami nasilja, okoli 15% pa je takih, ki so bili za te prekrške obsojeni že po dvakrat in večkrat.

b) Model nasilnega vedenja se je v pojavnih oblikah prekrškov s prvinami nasilja lahko pokazal. Zato nas zanima razmerje med nagnjenostjo naših anketirancev k alkoholu in prejšnjo obsojenostjo za prekršek s prvinami nasilja. Nasilno vedenje v preteklosti (v okviru prekrška) je namreč lahko prav tako kot nasilno kriminalno vedenje kazalnik stanovitnosti modela nasilnega vedenja naših anketirancev. Mislimo, da je glede na to pomembna ugotovitev povezanosti takšnega kazalnika z nagnjenostjo k uživanju alkohola.

Odstotek izrazitih alkoholikov in tistih, ki pijejo čezmerno, je večji med posebnimi povrat-

Preglednica 7. Prejšnja kaznovanost zaradi prekrškov s prvino nasilja

Nagnjenost k alkoholu	Tri- in večkrat		Dvakrat		Enkrat		Še ni bil kaznovan		Skupaj	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Skupaj	144	100	130	100	200	100	1394	100	1868	100
Izrazit alkoholik	24	16,67	23	17,69	21	10,50	122	8,75	190	10,17
Pije čezmerno	83	57,64	83	63,85	112	56	451	32,35	729	39,03
Pije zmerno	33	22,92	23	17,69	59	29,50	694	49,78	809	43,31
Ne pije	4	2,78	1	0,77	8	4	127	9,11	140	7,49

PEARSON $Q(I/J) . 2729$
 $Q(J/I) . 3189$
 $Q(I, J) . 2959$

HI-kvadrat 156.3262
 Stopnja svobode 9
 p HI-kvadrat . 000 000

Preglednica 8. Prejšnja obsojenost zaradi drugih prekrškov zoper javni red in mir

Nagnjenost k alkoholu	Tri- in večkrat		Dvakrat		Enkrat		Še ni bil kaznovan		Skupaj	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Skupaj	203	100	85	100	182	100	1398	100	1868	100
Izrazit alkoholik	38	18,72	7	8,24	25	13,74	120	8,58	190	10,17
Pije čezmerno	116	57,14	50	58,82	82	45,05	481	34,41	729	39,03
Pije zmerno	39	19,21	26	30,59	63	34,62	681	48,71	809	43,31
Ne pije	10	4,93	2	2,35	12	6,59	116	8,30	140	7,49

PEARSON $Q(I/J) = 0,2217$ HI-kvadrat 104,7645
 $Q(J/I) = 0,2617$ Stopnja svobode 9
 $Q(I, J) = 0,2417$ p HI-kvadrat .000'000

niki. Dalje je odstotek oseb, ki so nagnjene k uživanju alkohola, večji med večkratnimi povratniki kot med tistimi, ki so bili dvakrat ali samo enkrat kaznovani zaradi prekrška s prvino nasilja. Nasprotno je odstotek storilcev, ki niso nagnjeni k uživanju alkohola (pijejo zmerno ali sploh ne) manjši med povratniki. Razmerje je statistično pomembno. Stopnja povezanosti je bolj izražena kot v primeru nagnjenosti do uživanja alkohola v zvezi z nasilnimi kaznivimi dejanji $Q(I, J) = 0,29$. Asimetrični količniki asociacije so $Q(I/J) = 0,27$ in $Q(J/I) = 0,31$, to pa kaže, da je razmerje med spremenljivkami asimetrično.

4. Prejšnja obsojenost zaradi drugih prekrškov zoper javni red in mir

a) 25 % anketirancev našega vzorca je bilo v preteklosti že obsojenih zaradi prekrška zoper javni red in mir brez prvin nasilja. Zanimivo je, da je med njimi veliko takih, ki so bili obsojeni že tri- in večkrat. Pogostnost srečanja naših anketirancev s prekrški zoper javni red in mir deloma kaže na lastnosti okolja, iz katerega prihajajo storilci hujših oblik nasilnih dejanj. Znano je namreč, da storilci, ki so bili obsojeni zaradi storjenega prekrška zoper javni red in mir (to velja predvsem za večkratne povratnike), prihajajo iz družbenih okolij, kjer je veliko socialno-patoloških pojavov in sploh hujših vedenjskih motenj.

b) V naslednji preglednici vidimo, da je odstotek storilcev, ki so nagnjeni k uživanju alko-

hola (izraziti alkoholiki in tisti, ki pijejo čezmerno) večji v podvzorcju storilcev, ki so bili že sojeni zaradi storjenega prekrška zoper javni red in mir brez prvin nasilja. Ta odstotek je večji tudi od odstotka njihove udeležbe v skupnem vzorcju.

Pri storilcih, ki niso nagnjeni k uživanju alkohola, najdemo nasprotno podobo. Večji je njihov delež v skupnem vzorcju in v množici tistih, ki še niso bili nikoli obsojeni, kot pa med povratniki.

Vidimo, da so storilci iz našega vzorca, ki so nagnjeni k uživanju alkohola, pogosteje v skupini povratnikov in večkratnih povratnikov kot tisti storilci, ki alkohola ne uživajo oziroma pijejo zmerno. Nagnjenost k uživanju alkohola, glede na to ni povezana le s prejšnjo obsojenostjo zaradi kaznivih dejanj oziroma prekrškov s prvini nasilja, temveč tudi z dejanji in prekrški, pri katerih model nasilnega vedenja ni bistvena lastnost dejanja.

Povezanost med nagnjenostjo k alkoholu in prejšnjo obsojenostjo zaradi storjenih prekrškov zoper javni red in mir brez elementov nasilja je statistično pomembna. Pearsonovi količniki asociacije niso izraženi ($Q(I/J) = 0,22$, $Q(J/I) = 0,26$ in $Q(I, J) = 0,24$).

III. ŽRTEV

Dejstvo, da je vedenje žrtve lahko skupaj z drugimi dejavniki, ki prispevajo k nastanku prestopnega položaja, pomemben dejavnik modela nasilnega vedenja s karakteristikami kaznivega

Preglednica 9. Ali se je žrtev storilcu upirala

Nagnjenost k alkoholu	Telesni odpor		Klicanje na pomoč oz. poskus pobega		Se ni upirala		Skupaj	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Skupaj	896	100	288	100	688	100	1864	100
Izrazit alkoholik	79	8,82	27	9,64	84	12,21	190	10,19
Pije čezmerno	319	35,60	118	42,14	290	42,15	727	39
Pije zmerno	421	46,99	124	44,29	262	38,08	807	43,29
Ne pije	77	8,59	11	3,93	79	7,56	140	7,51

PEARSON $Q(I/J)$. 1053 HI-KVADRAT 22.9923
 $Q(J/I)$. 1130 Stopnja svobode 6
 $Q(I, J)$. 1092 p HI-kvadrat . 000 799

dejanja, danes pomeni empirično ugotovljeno pridobitev sodobne kriminologije.

Iz širokega spektra možnosti sodelovanja žrtve pri nastanku prestopnega položaja smo se v okviru naše raziskave omejili na podatek, ali je bil storilec nasilnega dejanja s strani žrtve izzvan, ali se je žrtev storilcu upirala in končno ali je storilec žrtev poznal oziroma je z njo v sorodstvu.

1. Ali se je žrtev storilcu upirala

a) Ugotovili smo, da se je žrtev storilcu upirala v nekaj manj kot 2/3 primerov, bodisi da je šlo

za telesni odpor (48 %) bodisi da je žrtev klicala na pomoč ali skušala pobegniti (15,4 %).

b) Pri primerjavi nagnjenosti k uživanju alkohola in vedenja žrtve vidimo, da se je žrtev v manj primerih upirala izrazitim alkoholikom in tudi tistim, ki čezmerno pijejo. Nasprotno se je žrtev večkrat telesno upirala storilcem, ki niso nagnjeni k uživanju alkohola.

Medsebojna povezanost nagnjenosti k uživanju alkohola in odpora žrtve ni posebno visoka, vendar pa statistično pomembna ($\chi^2 = 22,99$, $df = 6$, $p = 0,00$).

Razmerje, ocenjeno kot ustreznik količnika korelacije, je skoraj simetrično ($Q(I/J) = 0,10$, $Q(J/I) = 0,11$, $Q(I, J) = 0,10$).

Preglednica 10. Ali je bil storilec izzvan

Nagnjenost k alkoholu	Da		Ne		Skupaj	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Skupaj	555	(29,7) 100	1312	(70,3) 100	1867	100
Izrazit alkoholik	41	7,39	149	11,36	190	10,18
Pije čezmerno	160	28,83	569	43,37	729	39,05
Pije zmerno	294	52,97	514	39,18	808	43,28
Ne pije	60	10,81	80	6,10	140	7,50

PEARSON $Q(I/J)$. 1607 HI-kvadrat 55.8620
 $Q(J/I)$. 2209 Stopnja svobode 3
 $Q(I, J)$. 1908 p HI-kvadrat . 000 000

2. Ali je bil storilec s strani žrtve izzvan

a) Za oceno stopnje družbene nevarnosti dejanja in za genezo prestopnega položaja pri raznovrstnih dejanjih nasilja ni brez pomena podatek o prispevku žrtve pri storitvi kaznivega dejanja v njeno škodo. Zakonodajalec pozna le pri odvzemu življenja posebno dejanje uboja na mah in pri tem upošteva izzivalno vedenje žrtve, vendar je vprašanje vedenja žrtve aktualno tudi pri večini drugih nasilnih dejanj, ki so predmet te raziskave. Glede dejanj iz našega vzorca smo ugotovili, da je žrtev v okoli 30% primerov s svojim bolj ali manj izzivalnim vedenjem prispevala k nastanku prestopnega položaja.

b) Primerjava med storilčevo nagnjenostjo k uživanju alkohola in prispevkom žrtve k nastanku prestopnega položaja pokaže, da je prispevek žrtve, ki s svojim vedenjem izziva dejanje nasilja, manjši pri dejanjih, ki so jih storili alkoholiki. Odstotek storilcev, ki so nagnjeni k uživanju alkohola, je namreč med tistimi, ki jih žrtev ni izzivala, večji kot med storilci, ki jih je žrtev izzivala do take stopnje, da so storili nasilno dejanje.

Nasprotno je odstotek storilcev, ki pijejo zmerno oziroma sploh ne pijejo, večji med tistimi, ki jih je žrtev s svojim vedenjem izzivala.

Sklepali bi lahko, da je pri storilcih, ki so nagnjeni k uživanju alkohola, alkohol sam po sebi tako pomemben in samostojen dejavnik v vzročnosti njihovega nasilnega ravnanja, da je precej manj potreben prispevek žrtve pri nastanku prestopnega položaja kot pa je to pri storilcih, ki niso nagnjeni k uživanju alkohola. Pri

teh storilcih lahko torej izzivalno vedenje žrtve večkrat pojmuje kot enega izmed dejavnikov, ki prispevajo k storitvi nasilnega dejanja.

Povezanost med nagnjenostjo k uživanju alkohola in izzivanju žrtve je statistično pomembna ($\chi^2 = 55,86$, $df = 0,00$).

Razmerje po Pearsonovem količniku asimetričnosti je asimetrično ($Q(I/J) = 0,16$, $Q(J/I) = 0,22$).

Simetrični količnik asociacije $Q(I, J) = 0,19$; to kaže, da je stopnja povezanosti slabo izražena. Če zanemarimo asimetričnost ugotovljenih razmerij na podlagi ocene njihovega količnika ($Q(I, J) = 0,19$), lahko ocenimo, da imajo te spremenljivke le okoli 0,03% skupne variance.

3. Ali sta se storilec in žrtev poznala

a) Le 1/4 storilcev iz našega vzorca je nasilno dejanje storila nad žrtvijo, ki je prej niso poznali. Med žrtvami, ki so se s storilcem poznale, je skoraj 1/3 takih, ki so z njim v bližnjem ali daljnem sorodstvu.

b) Pri razmerju med žrtvijo in storilcem so zanimive predvsem razlike med storilci, ki so nagnjeni k uživanju alkohola, in tistimi, ki niso. Odstotek izrazitih alkoholikov je precej večji med storilci, ki so dejanje storili v škodo poznane osebe. Posebno je opazen visok odstotek te kategorije storilcev (19,72%) med storilci, ki so dejanje storili v škodo bližnjega sorodnika.

Nasprotno pa so storilci, ki niso nagnjeni k uživanju alkohola, dejanje večkrat storili nad ne-

Preglednica 11. Razmerje storilca do žrtve

Nagnjenost k alkoholu	Bližnje sorodstvo		Daljnje sorodstvo		Sosed ali znanec		Neznanci		Skupaj	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Skupaj	360	100	94	100	945	100	468	100	1867	100
Izrazit alkoholik	71	19,72	8	8,51	88	9,31	23	4,91	190	10,18
Pije čezmerno	131	36,39	32	34,04	370	39,15	196	41,88	729	39,05
Pije zmerno	136	37,78	49	52,13	419	44,34	204	43,59	808	43,28
Ne pije	22	6,11	5	5,32	68	7,20	45	9,62	140	7,50

PEARSON $Q(I/J) . 1562$ HI-kvadrat 57.0416
 $Q(J/I) . 1561$ Stopnja svobode 9
 $Q(I, J) . 1561$ p HI-kvadrat . 000 000

znano osebo kot pa zoper sorodnika, soseda ali znanca.

Ti podatki nas niso presenetili. Splošno je namreč znano, da nasilni alkoholiki močno ogrožajo in napadajo predvsem člane svoje družine in druge ljudi iz najbližje okolice.

Povezanost med nagnjenostjo k uživanju alkohola in poznanstvom žrtve je statistično pomembna, vendar šibka ($\chi^2 = 57,04$, $df = 9$, $p = 0,00$).

Simetrični količnik asociacije $Q(I, J) = 0,15$. Razmerja so popolnoma simetrična ($Q(I/J) = 0,15$ in $Q(J/I) = 0,15$).

Iz hrvaščine prevedel
Marko Tušek

UDC 178.1+179.8

Offenders Manifesting Elements of Violence and their Inclination to Alcohol Consumption

Singer, Mladen, Substitute of Republic Prosecutor, Republic
Sedić Ivanka, Psychologist Prosecution of SR Croatia, Zagreb

The authors deal with offenders manifesting elements of violence and their inclination to alcohol consumption. They examined a sample of 1867 persons, lawfully convicted in the Socialist republic of Croatia for some of offences involving elements of violence and serving their sentence during the year 1975.

In elaboration of results a method of contingency tables analysis was used. Statistical significance of correlation between examined variables was tested with χ^2 , while a real correlation was evaluated with Pearson's proceeding.

What's specially significant, is that in a half of examined sample the excessive inclination to alcohol consumption was stated.

It was found out, that offenders inclined to abusive alcohol consumption were highly represented in such offences as children abuse, homicide, rape, and violent behavior in public places, generally they commit the offence alone, without any other participants and frequently under the influence of alcohol; a place of commitment is often a rural region; offenders are often recidivists, having committed some criminal offence or misdemeanor involving violence.

A victim resisted to the violent offenders inclined to alcohol consumption in less cases than to offenders not susceptible to alcohol inclination.